

सतराव्या शतकांतील गोमंतकीय ख्रिस्ती लेखक पाद्री मिगेल-द- आल्मैद यांच्या लेखनातील शब्दरूपे

डॉ. सुनिता उम्रस्कर
मराठी विभाग, गोवा विद्यापीठ
ताळगांव पठार - गोवा.

सतराव्या शतकांतील गोमंतकीय ख्रिस्ती वाङ्मय हे भक्तिचा प्रसार व प्रचार करण्यासाठी लिहिले गेले. जेजू ख्रिस्ताबद्दलचा भक्तिभाव निर्माण करून नवख्रिस्त्यांना शिकवण देण्याच्या हेतुने या ग्रंथांची निर्मिती झाली. ज्ञात अशा एखाद्या ग्रंथाचा आधार घेऊन वाङ्मय निर्माण करण्याची परंपरा फार जुनी आहे. उदा. रामायण, महाभारत, भागवत सारख्या संस्कृत वाङ्मयाच्या आधारे अनेक कवींनी साहित्य निर्मिती केली. सतराव्या शतकांमध्ये निर्माण झालेल्या ख्रिस्ती साहित्याची निर्मिती ही ख्रिस्ती धर्मातील 'पवित्र ग्रंथ' म्हणून ज्ञात असलेल्या 'बायबल' वर झालेली दिसते. जेजू ख्रिस्ताचा महिमा वर्णित असतानाच त्यांच्या अनेक भक्तांचे चरित्र, त्यांनी केलेले चमत्कार, लोकादर, भक्तिभाव, पापपुण्याच्या कल्पना या सगळ्यांचा समावेश झालेला दिसतो. जनसामान्यांना ज्ञात असलेल्या 'बायबल' वर अनेक लेखकांनी प्रवचनपर ग्रंथ लिहिले. त्यासाठी त्यांनी तत्कालीन समाजातील भाषा आत्मसात केली. यातील भाषा ही तत्कालीन गोव्यातील समाजामधील प्रचलित भाषा असल्याचे जाणवते.

मध्ययुगीन काळातील अनेक ग्रंथकारांनी त्या त्या परिसरात बोलली जाणारी बहुजनांच्या तोंडी असलेली भाषिक रूपेच आपल्या लेखनात उपयोजिलेली दिसून येतात. ख्रिस्ती साहित्यामध्येही या लोकभाषेतच अद्यात्मनिरूपण, नीतीशास्त्राचे निरूपण आणि भक्तिमार्गाचे निरूपण केलेले दिसते. इतिहासाचार्य वि. का. राजवाडे म्हणतात त्याप्रमाणे, 'क्रिस्तपुराण'चा कर्ता फा. थॉमस स्टीफन्सन पूर्वसुरीच्या मराठी कथापुराणांचे वाचन केले होते, याबद्दल शंकाच नाही. योगवासिष्ठ, विष्णुदास नाम्याचे महाभारत, अलिकडे गोव्याला उपलब्ध झालेले ज्ञानदेवांच्या नांवावरील हस्तलिखित द्रोणपर्व, तसेच नामदेव, एकनाथ वगैरे महाराष्ट्रीय संतकर्वीच्या ग्रंथांतून स्टीफन्सच्या

पुराणाशी असलेली कितीतरी साम्यस्थळे काढून दाखविता येतील. यावरून त्याकाळी अनेक लेखक-कर्वींनी त्यांच्या पूर्वकालीन साहित्याचे वाचन केलेले आढळते. याला अपवाद ठरणारा सतराव्या शतकातील एक ग्रंथ म्हणजे पाद्री मिगेल द आल्मैद विरचित 'वनवाळ्याचो मळो' हा ग्रंथ होय. या ग्रंथामध्ये मात्र अशासारख्या साम्यस्थळाला पुरेसा वाव नाही. या ग्रंथाच्या पाच खंडांपैकी जे दोन खंड उपलब्ध होतात त्यामध्ये कोणत्याही तत्कालीन किंवा पूर्वकालीन मराठी ग्रंथांचा उल्लेख आढळत नाही. 'वनवाळ्याचो मळो' हा गद्यग्रंथ बहुजनसमाजातील लोकांसाठी त्यांच्या भाषेत निर्माण झाला हा त्यातील एक विशेष होय. पाद्री मिगेल यांनी भाषिक कोंडी फोडून आपल्याला जो उपदेश करायचा आहे तो सर्वसामान्यांच्या तोंडी असलेल्या गद्य भाषेतून करून 'वनवाळ्याचो मळो' मध्ये त्याला व्यक्तरूप दिले.

भाषेत शुद्ध-अशुद्धता नसते हे आता सिद्ध झालेले आहे. ज्या समाजाच्या जीवनाला व्यक्तरूप देण्याचे सामर्थ्य तिच्यात आहे ती भाषा कधीही अशुद्ध नसते, असे आजच्या भाषाजाणकारांचे मत आहे व ते योग्य आहे. लोकभाषेतून लोकप्रबोधन करण्याची परंपरा ज्ञानदेव, नामदेव, कबीर, नानक यांच्या काळापासून चालत आलेली दिसते. मध्ययुगीन काळातील अनेकग्रंथकारांनी आपल्या परिसरात बोलली जाणारी भाषिक रूपेच आपल्या ग्रंथलेखनात वापरलेली दिसून येतात. कोणत्याही साहित्यकृतीचा विचार करतांना तत्कालीन सामाजिक स्थितिचा विचार करणे महत्त्वाचे ठरते. साहित्यकृती ही त्या समाजातील घटक असते. त्यामुळे त्या समाजातील धार्मिक राजकीय व सांस्कृतिक जीवनाशी त्याचा घेत संबंध असतो. त्यामुळे त्यांच्याच भाषेत त्यांच्यासाठीच ते साहित्य निर्माण होत असल्याने तत्कालीन भाषा ही महत्त्वाची मानली जाते. त्यातील भाषिक दस्तऐवज हा त्या साहित्याचा एक अविभाज्य भाग असतो. "लेखकाची भूमिका कशाही प्रकारची असली तरी तो आपल्या काळात वावरतच असतो व त्यामुळे तत्कालीन परिस्थितीचे, घटनांचे व वातावरणाचे पडसाद त्याच्या लिखाणात कळत नकळत उमटल्याशिवाय राहत नाहीत."२ 'वनवाळ्याचो मळो' या ग्रंथामध्ये आलेली तत्कालीन समाज जीवन दर्शाविणारी शब्दरूपे पुढीलप्रमाणे पाहता येतील.

ख्राद्य व पेय - वडे, पोळे, चवड, लाडू, मांडारे, केलळियो, भाकरियो, चुनळियो, उंडे, खाज्यां भोज्यां पंचमृतां इत्यादी. निसर्ग - रुख, पर्वत, डोंगर, चंद्रा, नखेत्रा, मेगु, सेतां, काठि, मर्डा, कुळाग्र माळाग्र रुखेस्थळ, फळा पुटा इत्यादी. प्राणिसृष्टी- मुइ, मुंगी, सिलीं, साप, मासळि, बैलु, वैसर, गाडव, सुणे, सेळिआं, मेडियां, गरुवां, वासुरा, गोरुवांचि घणां, सेळिआं मेडिआंचे कळप,

बकऱ्या कर्काचे बिड, हस्ति घोड्यांविओ घोडवळी इत्यादी. वनस्पती - लोसुण, उलिचे कांदे इत्यादी. शस्त्रे - दांड्या खर्गा, भाल्या, खोडो, सांकळ इत्यादी. अलंकार- सोवर्नाची सरपळि, माणिका मोतियांच्या हारा, मुदियेरि वज्र, सोवर्नाच्या तगड, भांगाराचे आइदान इत्यादी.

मोजमाप व भांडे - बारा कडंगुलो भरि उंडे, येकी पडिक उधंडि खांडियो, येका कुडवाक कुंबा, तातागेले भापि, किलु, गजु, आलाबासो(धार्मिक भांडे), तागडि अशी ही मोजमापाची शब्दरुपे आढळतात.

महिन्याची नांवे- जुन्या, जुल्या, आगोस्ता, सेतेब्रा, ओतुब्रा, देजेब्रा, जानेरा अशी काही इंग्रजी महिन्याची नांवे येतात. सुगंधी वस्तुंची नांवे-बाल्सामा, सुगंदा गंदा, तिखिये काराफुला नाणे-कृजादा, असुर्पी (लीळाचरित्रामध्येही रुबा, दाम व आसू या नाण्यांचे उल्लेख आलेले आहे.) नातेसंबंध -सेजारि सहिरे, संमंघी, इस्ट, मैत्र, गांविचे, घरवारी, सेजे, आजो, पुर्वज, माय, भ्रतारा, पति, डाइजी, धर्मपुत्र, सोइन्या, इस्ट, सेजारिया, समधियां, बापुनभाउ, बाळा, पुत्रा, नेफठ, 'सेवकु' धुव, पणजेकांतु, तसेच काही राखणे, कुळवाडि, भिखारी असे शब्द येतात. तसेच कागड, निसाणि अशा सारखी वस्तुंची नांवे येतात. अपशब्द -धुमाडिया, नाटका दुसमाना, मेळकारा, बाळघातकिआ, नांवाडुग्या सैताना, निस्टुरा, निसांचरा भाव भावनांचे दर्शन-दुलबाइ, प्रियेउ, करुणेची, उताविळपणा, खोसी, संतोसु, निस्टुरपणा, मोगाळा, मदुरां, कोपारुड, दुखां, हारकार हुस्कार इत्यादी.

अनेक ठिकाणी केलेली शब्दांची पुनरुक्ती, जोडशब्द, ध्वन्यानुकारी शब्द, समानार्थक शब्द, अभ्यस्त शब्द, सामासिक शब्द या ग्रंथात ठाइठाइ आढळतात. ज्यामुळे लेखकाची भाषा अधिकच वेधक झालेली आहे. काही ठिकाणी शब्दांची पुनरुक्ती जाणवते. उदा. जिवि जिवित्व, दुदु गोडु, दैव दस्या, रगताक रगत, राजे राजेत्व, रात्रिन रात्रि, वेळेचे वेळे, श्याक शेम,सते सुटावे इत्यादी तर काही ठिकाणी जोडशब्द आढळतात. उदा. खंगती भागती, खाजि भोजी, धिरा आधारा, प्रभा कंति, सत सुटावे, सदा सर्वधा इत्यादी. काही ठिकाणी समानार्थक शब्द आढळतात. उदा. आनंद उलासु, कस्ट घासि दंडण, कस्ट ताप, कस्ट दग्द बळ हुकुम, कस्टा धाशी विग्न, कुडि आत्मो चित मन अंतस्करण, ग्रेस्त कुबेरु संपनिक, कोपा क्रोधा, खंगले भागले, गुनेया चुकी, गुन्या पापा, गोद्वि व म्होउ साकरू, चोख निर्मळ नितळ निस्कळंक, चोरिये नागवणी, जिणि जिवित्व, दग्द सोस, दुखेस्त दुचित, दूस्ट दुसमाण, धिरा आधारा आलाशिन्या नांव रुप किति महिमा, न्हेसवणी पांगुरणी, पांगु गर्ज, पाखां

पाखुट्याक, पुसुआं फुलां, प्रभा कांती, प्रोफेतु आपोस्तोल भोडुवे, बळ सगिते, बुदि मति गन्यान, बोब गर्ईरू, बोब हाक सिहाडे, ब्रद खुण,भ्या भ्रांती, राजविड्या सुंधरा, रुचि स्वादु, लाशिले भाजिले, लासुनु भाजुनु जाळुनु भरमकनु, विव्ना आकांता, सांतभोळ निस्कपट, सुख संतोसु आनंद उलासा, सेळु सितळु, स्वरुपा सुंधर, स्वाद रुची

इत्यादी. ही सगळी शब्दरुपे पाहता जवळजवळ एकच अर्थ व्यक्त करणारे दोन किंवा अधिक शब्द एकाच वाक्यात सलग वापरण्याची पद्धत त्या काळी होती असे दिसते. काही अभ्यस्त शब्दांची रुपे पाहता येतात. उदा.काजा कामारि,खाजि भोजि, खाण जेवण, खाणा विवना, घरदार, चुकि वांकि, चोरिये मारिये, झुज झगडे, रिण धिण इत्यादी. तसेच काही सामासिक शब्दरुपे आलेली आहेत. उदा. अखंडित, अगणित, घरदार, जनलोक तानभुक, तेजप्रकासु, देवगन्यानि, देवदूस्टी, देवभेट, देवसुमुर्ति, प्रेमभग्ति, मायेबापु, मुखकमळ, सउसारतारकु, सेवाचाकरिये, हृदयकमळारि इत्यादी. 'अ' आणि 'न' हे उपसर्ग लावून काही शब्द येथे येतात. त्याचा नेमका उलटा अर्थ होतो. अखंडित, नसंग, नसर्तले, नसंडिता, नकरितां, नसक, अधिर, अदूस्ट इत्यादी. न्होय आणि ना या दोहोंचाही वापर नकार

दर्शविण्यासाठी केला जातो. अशा या शब्दसंपदेतून लेखकाकडे असलेली बहुश्रुताता, अनुभव आणि सौंदर्यसंपन्न कल्पनासमृद्धी याचा प्रत्यय येतो. शब्दांमधील विविध शक्तिमुळे त्या शब्दांच्या अर्थाचे आकलन होते. त्या शब्दांतून ज्ञान आणि अनुभव याचे कथन केलेले असते. कवितेसारख्या ललित वाङ्मयामध्ये शब्दाला त्याच्या मूळ अर्थाबरोबरच अनेक अर्थ-भावार्थ अनुस्यूत असतो. त्याशिवाय कविता कळणे कठीण असते. हे वाङ्मय हे गद्य रुपामध्ये असले तरीही शब्दाच्या विविध भावछटा प्रकट करण्यामध्ये पाद्री मिगेल यांना यश लाभलेले आहे. 'वनवाळ्याचो मळो' या ग्रंथामध्ये असलेली इतर भाषेतील शब्दरुपे : कन्नड भाषा - गोव्यात सोळाव्या सतराव्या शतकांमध्ये भाषेचे प्रमाणरुप अस्तित्वात नव्हते. गोव्याच्या सीमा निश्चित न झाल्याकारणाने महाराष्ट्रातील मराठी या भाषेचा प्रभाव त्याकाळामधील जनमानसावर असलेला दिसतो. त्याचबरोबर कानडी भाषेचाही प्रभाव दिसतो. काकुळती- हा मूळ हळेकन्नड मधील शब्द म्हणून पाहता येतो. हळेकन्नडमध्ये 'ककुलते' या शब्दाला प्रेम, करुणा असे अर्थ आहेत. या शब्दाचे मूळ 'कुरणे' म्हणजे कोमल असा अर्थ होतो. 'कूर' याचा अर्थ प्रेम असा संभवतो यावरून मराठीत कुकुले बाळ किंवा कुरवाळणे असे शब्द येतात. रिगुहा शब्द हळेकन्नडमध्ये नुर्नु असा

आहे. याचा अर्थ प्रवेश करणे. यातील नु हा नकारार्थी किंवा अकरणात्मक अर्थ प्राप्त करणारा आहे त्यामुळे ते फक्त 'गु' चा रिगु असा झालेला असण्याची शक्यता आहे. कळवळी-हळेकन्नडमध्ये 'कळि' असा एक शब्द आहे. याचा अर्थ चांगले पिकणे किंवा मऊ होणे असा आहे. याच्यातूनच कन्नडमध्ये 'कनिकर' असा शब्द आला त्याच्यातून मराठीत 'कणव' शब्द सिद्ध झाला त्याचाच 'कळवळी' असा शब्द सिद्ध झाला असण्याची शक्यता आहे. संस्कृत भाषा - पाद्री मिगेल यांच्या भाषेवर अनेक भाषांचा प्रभाव आढळून येतो. अनेक आर्यभाषेप्रमाणे ही भाषाही संस्कृत वंशावळीतील असल्याचे दिसते. अरण्य- प्रजा अण्यांतुल्यान चमकतां प्रणामि - नितेकाल प्रणामि जिवंतु उर्लो. तसेच संस्कृत मधील 'उदक' हा शब्द गोव्यातील भाषेत पाणी साठी वापरला जातो.

पोर्तुगीज शब्द - प्रा. प्रियोळकर म्हणतात, 'या नागरी प्रतीमध्ये रोमन प्रतीतील पैले पुराणाला 'आदि पुराण' व दुसऱ्या पुराणाला 'देव पुराण' असे नांव दिलेले आहे. रोमन लिपीतील पुराणातील Bautismu बदल ज्ञानस्नान, Trinidad बदल त्रीत्व, झलीराशर्पी बदल देवद्रव्य, New Testament बदल नवा ग्रंथ, Padre guru बदल श्रीगुरु, Tempal बदल देऊळ, Sacerdot बदल गुरु, चरवळीरलरे बदल ध्यानजप, Altara बदल देव्हारा, Sacrificio बदल देवपूजा, Prophet बदल दूरदृष्टि, वगैरे नागरी पुराणांत शब्द आहेत व हे धर्मशास्त्रातील परिभाषिक संस्कृत शब्द सर्वसाधारण लोकांना कठीण वाटल्यावरून रोमन लिपीच्या लेखकाने व्यवहारातील हे पोर्तुगीज शब्द पुढे घातले असे रे. अंबटचे म्हणणे आहे' ३

-कागताची फोली, कानेनिजार म्हणजे पवित्र पावन भग्न, आपोस्ता, ओरासांव, मिस्तेरिय, कोमुंगार, कोंसिसांव, कोमुन्हांव, कोंफेसार, येसेरॉर, साक्रिफिसिय, हो लो कउस्तो, आलतारि, कोफिसिओर, सासेर्दोतिये, एसोदु असे अनेक शब्द येतात. गोव्यात ख्रिस्ती दौत्रिनीचा अभ्यास त्या काळामध्ये झालेला दिसतो. त्यामुळे ख्रिस्ती आचारविचार आणि ख्रिस्ती धर्मकल्पना याच्याशी संबंधित असणारे काही पोर्तुगीज शब्द नवख्रिस्त्यांना परिचित झालेले होते. त्यामुळे ख्रिस्ती समजल्या जाणाऱ्या कल्पनांचे शब्द ख्रिस्ती साहित्यामध्ये वापरात असलेले दिसतात. वि. बा. प्रभुदेसाईच्या मते जेथे त्याला देशी भाषेत समर्पक शब्द सापडले नाहीत तेथे तो पोर्तुगीज शब्द वापरतो. येथे अरबी फारसी भाषेचाही प्रभाव आढळतो. यामध्ये इस्लामी भाषेचाही वापर येथे होत असल्याचे आढळून येते. तुर्की, मंगोल, अफगानि वर्गाच्या लोकांचाही येथे संपर्क असल्याचे दिसते. अरबी भाषेचा प्रभाव फारसी भाषेवरही आढळतो. मोगलाच्या रुपाने

संपूर्ण भारतभर पसरलेली फारसी भाषेचा प्रभाव याही भाषेवर पडणे साहजिकच होते. सोळाव्या शतकांतल्या कोंकणी महाभारतामध्ये असे अनेक अरबी-फारसी शब्द आढळतात. उदा. हिसेबु, गुजरी, कोबुल, सर्म, चेस्टा, अपदा, खबर, अर्दास, लंछन, इनामाक, फकिरु, मस्तक, जनलोकाक, फर्माउनु, सर्धार, ख्यालि, गर्धन, रणमैधानि, हजिबी इत्यादी. पाद्री मिगेल यांच्या या ग्रंथामध्येही असे अनेक अरबी-फारसी शब्द आढळतात.

आजच्या गोव्यातील भाषेत मुळीच न वापरले जाणारे; परंतु आधुनिक मराठीत भाषेत रुढ असलेली शब्दरूपे म्हणजे - अथवा, कसदो, खंत, पांडरा, राजेबेडो, वोळसो, वोठंगला, वाटता इत्यादी. ग्रांथिक मराठीतील जुने शब्द-अनाधसिधु, अभ्यंतर, आंगमेळ, तेजपंज, निस्कळंक, वदंती, हाट इत्यादी जुन्या मराठी ग्रंथात आढळणारी शब्दरूपे ख्रिस्ती साहित्यातही आढळतात. भागवत धर्माचा पाया रचणारे संत ज्ञानदेव यांनी आपली 'ज्ञानेश्वरी' तत्कालीन साध्या आणि सोप्या मराठी भाषेतच लिहिली होती. ती भाषा ही तिच्या प्राचीनत्वामुळे दुर्बोध वाटत असली तरी ज्ञानेश्वर काळी ती तशी नव्हती. ज्ञानेश्वरांनीही बहुजनसमाजाच्या भाषेतच ज्ञानेश्वरी रचली आणि त्यानंतर संत नामदेव, संत तुकाराम, समर्थ रामदास इ. संतांनी लोकभाषेतूनच लोकशिक्षण देण्याचा सफल प्रयत्न केला. या सगळ्यांमध्ये लोकभाषेचा आदर दिसतो. पाद्री मिगेल-द-आल्मैदकृत 'वनवाळ्याचो मळो' हा एक त्याच्यातलाच ग्रंथ आहे. मराठीतील इतर संतांप्रमाणेच या ग्रंथाच्या लेखनामध्ये लोकशिक्षकांची भूमिका दिसते. जेजुइत वाङ्मयाच्या संदर्भात एक विशेष प्रियोळकरांनी सांगितलेला आहे तो असा आहे. "सतराव्या किंवा त्या पूर्वीच्या शतकांतील कोणताही मराठी ग्रंथ निःसंशयपणे कवीच्या हातचा म्हणता येईल, असा आज उपलब्ध नाही. आपल्यापुढे असलेल्या ह्या सर्व ग्रंथांची भाषा पुढील लेखकांनी प्रतिलेख करताना जाणत किंवा नेणत केलेल्या बदलांमुळे, मूळ स्वरूपात राहिलेली नाही; परंतु सतराव्या शतकातील ख्रिस्ती मराठी ग्रंथ स्वतः कवीच्या नजरेखाली मुद्रित झालेले असल्यामुळे स्वतः कवीने स्वहस्ते लिहिलेल्या ग्रंथांप्रमाणेच त्यांना महत्त्व आहे हा या वाङ्मयाचा विशेष म्हणता येईल." सतराव्या शतकामध्ये हिंदुधर्मातील माणसांमध्ये प्रचलित असणाऱ्या गोव्यातील भाषेचे लेखी स्वरूप कुठेही आढळत नसल्याने आज उपलब्ध असलेल्या ख्रिस्ती वाङ्मयाचे स्वरूप हे आजच्या ख्रिश्चन धर्मातील माणसांमध्ये बोलल्या जाणाऱ्या भाषेसारखे दिसून येते. सतराव्या शतकामधील गोव्यातील भाषा व आजची प्रचलित गोव्यातील भाषा यात फारसा बदल जाणवत नाही. ही भाषा ख्रिस्ती लोकांमध्ये प्रचलित असणारी भाषा आहे ज्याने

इंक्विझिशनच्या वेळी ख्रिस्ती धर्म स्वीकारलेला आहे. म्हणून असे म्हणता येईल की आजच्या गोव्यातील भाषेचे स्वरूप आणि सतराव्या शतकातील गोव्याच्या भाषेचे स्वरूप हे केवळ खिचछन धर्मातील लोकांमध्ये प्रचलित असलेले दिसते. हिंदू धर्मांमधील लोकांमध्ये ही भाषा वेगळ्या स्वरूपामध्ये येते परत तेथेही या भाषेची विविध शब्दरूपे पाहता येतात. मराठीतील महानुभावीय वाङ्मयातील 'लीळाचरित्र' व 'श्री गोविंदप्रभुचरित्र' हे महानुभावीय ग्रंथ वैदर्भी बोलीमध्ये आलेले दिसते. या संदर्भात डॉ. वि. भि. कोलते म्हणतात, " प्रस्तुत ग्रंथाचे चरित्रनायक श्रीगोविंदप्रभु ख्रास वऱ्हाडांतील, म्हणजे उमरावती जिल्हांतील रितपूर या गावांचे असल्यामुळे त्यांच्या व त्यांच्या वऱ्हाडी भक्तजनांच्या तोंडी आलेल्या शब्दप्रयोगावरून व वाक्यप्रयोगावरून तत्कालीन वऱ्हाडी भाषेचे स्वरूप काही बाबतीत तरी निश्चित करण्याला या ग्रंथासारखे दुसरे कोणतेच साधन नाही. सारांश, प्राचीन वऱ्हाडीचा एक नमुना म्हणून हा ग्रंथ अभ्यासकांना नवलाईचा वाटेल यांत शंका नाही. " ४ यावरून जेजुइतांचे प्राचीन गोव्यातील वाङ्मय या दृष्टीने 'वनवाळ्याचो मळो' हा ग्रंथ तत्कालीन भाषेच्या दृष्टीने उपयोगी ठरेल. या विषयी प्रभुदेसाई म्हणतात, "जेजुइत पाद्री हे कांहींही झाले तरी आपल्या देशी भाषांशी मूळचेच अपरिचित होते; पुढे ते धर्मप्रसारासाठी म्हणून मुद्दाम प्रयत्नपूर्वक देशी भाषा शिकले. त्यामुळे त्यांच्या ग्रंथांत महानुभावांप्रमाणे तत्कालीन अभिजात मराठी भाषेचे आपल्याला दर्शन घडेल अशी अपेक्षा बाळगणे अर्थातच गैरवाजवी ठरेल; पण महाराष्ट्राच्या दोन निरनिराळ्या टोंकांशी बोलल्या जाणाऱ्या दोन बोलींची तत्कालीन वैशिष्ट्ये काय आहेत, व ज्यांच्या मूळचा बांधा एकच अशा मराठी भाषेशी त्यांचे पूर्वापार घनिष्ट नाते कसे जुळलेले आहे, हे पाहण्याच्या दृष्टीने मात्र महानुभावी वाङ्मयाइतकेच जेजुइतांच्या गोमंतकी बोलीतील वाङ्मयालाहि मराठीच्या अभ्यासांत महत्त्वाचे स्थान द्यावे लागेल. ५

फा. स्टीफन्सबद्दल लिहिताना Dictionary of National Biography मध्ये असे नमूद केलेले आहे He was the first to make a scientific study of Canarese, the Vernacular of Malbar tongue and he also learned Hindoostani in both of which tongues he published manuals of piety and Grammar. पाद्री मिगेल यांनीही मलबारी भाषेचा उल्लेख 'वनवाळ्याचो मळो' या ग्रंथात केला आहे. म्हणजेच त्याकाळीही मलबारी भाषेची ओळख या मिशनऱ्यांना होती हे स्पष्ट होते. तसेच तत्कालीन समाजावर मलबारी भाषेचाही प्रभाव आढळतो. येथे 'वनवाळ्याचो मळो' या ग्रंथाची भाषा ही मराठीशी नाते जोडणारी आहेच त्याचबरोबर ती मंगळूरी कोंकणी

या भाषेशी साधर्म्य दाखविते. यावरून पाद्री मिगेल यांनी ही भाषा त्याकाळी ज्याच्याकडून शिकली तो एखाद्या मंगळूरी कोंकणी बोलणारा असण्याची शक्यता नाकारता येत नाही. किंवा पाद्री मिगेल हा लेखक त्याकाळी मंगळूर कर्नाटक भागामध्ये वास्तव्य करीत असण्याचीही शक्यता आहे. 'हिंदुस्थानात राहून येथील भाषांचा अभ्यास करणारे व त्या भाषातून ग्रंथनिर्मिती करणारे जेजुइत आणि इतर युरोपियन मिशनरी हेच पहिले होय.' ६ यावरून हे लेखक जेथे वास्तव्य करीत होते तेथे राहूनच ही भाषा सांपादन केलेली आहे.

भाषा व समाज याचा संबंध लक्षात घेऊन असे म्हणता येईल की विशिष्ट प्रांतातील एखाद्या बोलीला प्रतिष्ठा देऊन त्या प्रांतातील सर्व बोलींना सामावून घेणारे समान असे एक भाषिक रूप तयार होते व ते सांस्कृतिक, सामाजिक, व्यावहारिक दृष्ट्या सारखेपणाने वापरले जाऊन त्या भाषेचे लिखित स्वरूप कायम केले जाते. ख्रिस्ती मिशनऱ्यांनी धर्म प्रसारासाठी का असेना या ग्रंथांची निर्मिती केली व त्यामुळेच आज जुन्या काळी गोव्यातील लोकांच्या भाषेतील शब्दरूपे कळण्यास मदत होते. पाद्री मिगेल याचे भाषेला आणि साहित्याला लाभलेले हे फार मोठे योगदान आहे.

संदर्भ ग्रंथ

१. प्रभुदेसाई, वि. बा., सतराव्या शतकातील गोमंतकी बोली, मुंबई, १९६३, पृ. १२९
२. कृष्णदास शामा-विरचित श्रीकृष्णचरित्रकथा, मुंबई, १९७५, पृ. २१ पुस्तकार, संपा. डॉ. वि. बा. प्रभुदेसाई, डॉ. बा. ना. मुंडी
३. प्रियोळकर, अ. का., यशवंत- अंक ८८ वा पृ. ५२
४. उ. नि., सतराव्या शतकातील गोमंतकी बोली, मुंबई, १९६३, पृ. १८
५. तत्रैव, पृ. १८, १९
६. तत्रैव, पृ. १

